

ARKEOLOJİNİN ROLÜ

Nakleden: *Bilal Aziz*

Profesör *Albert Gabriel*

Arkeoloji ve arkeoloğlar eks.edya, nükteli alaylara maruz ıkalırlar. Filhakika itiraf etmek lazımdır ki bazı alimler de çok defa halkın nazarında komik vaziyete düşmüşlerdir. Labiche sağ olsaydı son zamanlardaki Glozel hadiselerini günü gününe kaydederek Grammaire adlı meşhur vodvilinin zevk-li ve canlı bir eşini vücade getirebilirdi. Fakat bu gibi zaıflarımız yüzünden yüz senedenberi beşeri ilme bu kadar kıymetli hizmetler ifa eden bir ilmi de tezyif etmek doğru değildir.

Hekimler de, avukatlar da aynı muameleye maruz kalırlar; fakat bu hal hiçbirinin umurunda bile değildir. Lakin arkeoloğları tezyif ,eme'tken daha vahim olan şey arkeolojiyi - zararlı değilse bile - lüzumsuz bir ilim haline koyan birtakım kaideler ve nazariyeler kurmaknr. Esasında bu -tez bayağı ve pek simpliste'dir ki kısaca şöyle ifade edilebilir:

"Beşeri faaliyetler arasında serveti, rahat ve refahı arttırmaya yaramıyan her şey lüzumsuz bir iştir. Enerjiyi israf etmekten başka bir şey olamaz.

Binlerce sene evvel insanların şu veya bu suretle yaşamış olmalarından bana ne? Saraylarını, mabetlerini şu veya .bu modaya göre yapmış olmaları, dü- şüncelerini tuhaf, işaretlerle taşlara kazmış olmaları, bütün bu bir daha çıkmamak üzere göçüp giden devirlere ait malumat neye yarar? Eğer ben kendim iyi bir evde yatıp kalkıyor, karnımı iyi doyuruyor, iyi giyiniyorsam ve her yeni doğan gün hayatımın, mevcudiyetimin maddi nizamında bir terakki husule getiriyorsam ken- dimi memnun addederim."

Bu kadar mutlak bir realizmi pek boş gören ve daha yüksek emellere malik olanlar bile arkeoloji'yi bir fikri tekamül unsuru saymazlar.

Bunların nazarında arkeoloji münhasıran dilettante'lerin tecessüsünü iza• le etmekten başka bir şeye yaramaz ve herhalde pahalı tir lüksten ibarettir.

Hatta daha ileriye giderek şöyle düşünenler de vardır:

Terakki yolunda azimkarane ilerlemek ve bu terakkinin vücade gelmesine iştirak etmek istiyen her millet, arkeoloğları yetiştirmek ve bunların vazifesini kolaylaştırmakla kendi daimi altında gözleri musirrane maziye dikili, mürteci kafalar barındırmak tehlikesine maruzdur; bunlar içtimai cihazın tufeyli çarkları::'ır ki makinanın işlemlerini geciktirir ve ahengi bozar.

İşte bunun içindir ki bu asrın iptidasında bazı ukalalar müzeleri yıkmayı, tarihi kütüphaneleri yakmayı, eski şehirleri hak ile yeksan etmeyi, eski abideleri dinamitle fırlatıp atmayı ve bundan sonra yeni şehirle yeni cemiyeti her türlü arkeolojiden ad bir zemin üzerine kurmayı teklif etmişlerdir. Bunlar delil-

lerinin zafını kafi derecede örtemiyen birtakımı tamtıraklı sözlerle ifade edilmiş çocukça paradokslardır.

Bu teklifler hazan hakaretli bir gururu ve derin bir cehaleti göste . Fakat bunlar binbir türlü haklı hayran bırakmarun müfrit bir şeklinden başka bir şe3 olamaz. ilme münhasıran intifai (ütilitaire) bir vazife tahmil eden telakkilerle iş uzağa varır. Bu telakkilerin neticeleri en son haddine vardırıldığı takdirde aynile heyetin, yüksek riyaziyatın, felsefe ve filolojinin de reddedilmesini icap eder. Filhakika en karışık makinelerin inşası için mahalli tatbiki olmyan mücerret mefhumdan ibaret bazı riyaziye nazariyelerini bilmeğe lüzum olmadığı bariz -bir hakikattir.

Şüphe yoktur iki fonetik veyahut mukayeseli gramer kanunları **1:nazan** pek ince fakat bir dilin tekamülü üzerİne doğru.dan doğruya tesiri olmyan pek ince müşahedelerin terkibinden başka bir şey de değildir. Ve bu takdirde, mantıkan tarihi teikiklerin heyeti mecmuasını köhne mobilya teferrüatı içine atmak icap ederdi.

Zira, buna hiç şüphe yoktur ki, tarih, arkeoloji ile .baştan başa değiştirilmediği zamanlarda da şayanı hayret derecede zenginleşmişlerdi. Hatta yakın zamanlara, bilfarz Kurunu Vusta'ya taalluk ettiği takdirde bile abide ve san'at eserlerinin tet:kiki Orta Zaman tefekkür tarzını bize metinlerden daha iyi anlatmak- tadır ve arkeolojiyi sadece tarihe yardımcı bir ilim gibi telakki etmek, bunun ro:ü- nü küçültmek demektir.

Hasılı arkeoloji, vakayii tecessüm ettirmek kudretini yalnız başına haiz olan ve Michelet'nin .tabiri veçhile tarihi -bir basü badel mevt haline koyan yeni vesikalar meydana çıkarır.

Pek eski devirler mevzuu ,bahs olduğu talkdirde hafriyat yapanlar yerden teferruata ait parçalar değil, bütün bir medeniyet alemi çıkarmışlardır. Nil vadisinin ilk esrarı meydana çıktıktan sonra ,bilgi •ganimetimiz her sene a çok artmıştır.

Firavunların makamndan sonra sıra Mezopotamiya'ya geldi; hiyeroglif. ler okunduktan sonra çivi yazısı keşfedildi. Yunanı ikadimde Miken htfriyatı Elenizm (Helen.isme) ve Homınere ,destanları hakkındaki nazariyatı kamilen değiştirmiştir. Daha yakın zamanda, bundan ,takriben 30 sene evvel, Girit ada- sında hiç umulmyan bir medeniyetin keşfi Ege meselesini bütün azametile or- taya atmıştır ki, bunun halli daha birçok araştırmalara lüzum gösterecekti!.

Belki üzerinde ortaya çıkan meselelerde - hele Eti meselesinde - her yerdekinden daha büyük karışıklık bulunan muhtelif materielle dolu o **tladar** geniş Anadolu toprağında bu Ege meselesinin anahtarının saklı olmadığı ne malüm?

Esasen bu sahanın bir kısmında hemen hemen tam bir cehalet içindedir. Lidyalıların ve Likyalıların menşeleri, dilleri ve muhaceretleri hakkında cesa- retsiz bazı faraziyeler ileri sürmekten başka yapılmış bir şey yoktur. Herhalde Anadolunun henüz başlamış olan sistematik istikşafı, mutlaka istikbalde umwm medeniyet tarihi için fevkal.ade mühim neticeler verecektir.

Bu tarihin boşluklarını dolduracak olan bütün araşınrmaları faydasız ve lumsuz diye mutlaka atmak mı lazımdır?

Endiřeleri arasında tarihi tetkiklere malum olan ehemmiyeti vermekle Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti bilakis nasıl dikkatli ve alakalı bir gözle bu vâdideki işleri takip ettiğini göstermektedir. Bugün eski devirler mevzuu bahis olduğu zaman müşkül sualler karşısında kalıyor ve bunlara dair bildiklerimizi gayri kafi olduğu için işi az çok safiyane faraziyelerle geçiştiriyoruz. Ancak sistematik, saburane araştırmalarla ve vesaikın ilmi ve mukayeseli tetkiki saye- sinde zulmette kalan vakayii, yavaş yavaş aydınlatmak kabil olabilir. İşte bu- nun içindir ki bilgimizin mutlak yokluğu karşısında yarın bir hakikat olması mümkün olan, hatta en cüretkar telkinleri bile ıkablettecriibe reddetmekten sa- kınmak lazımdır.

İşte bu surede tarihin en büyük mesnedi olarak kalan arkeoloji en eski zamanlar mevzuu bahis olunca, kendisi te:kmil tarih oluyor. Fakat diğer taraftan doğrudan doğruya ve asıl tarihten ayrı olarak çalışıyor, müze bir hırdavatçı dükkanı veyahut, demek istedikleri gibi sıkıcı bir mağaza değildir. Güzel san'atler üzerindeki tesiri san'at fikrinin tekamülünde başlı başına bir fasıldır. Antika merakının bazı zamanlarda meş'wn bir tesiri olduğunu maalmemnuniye teslim ederim. Fakat birtakım bariz hata ve mubalagaların yanısıra nekadardaki mes'ut neticeler meydana çıkarmıştır. Kumnuulaya ait büyük asarı atika kolleksiyonları en meşhur artistler için bir intihal membaı değil, fakat feyyaz bir ilham kaynağı olmuştur. Bu eserler ölmüş bir maziye ait olmakla beraber büyük mübdiler tarafından anlaşılıp şerh ve tefsir edildikleri zaman yeni cere- yanlar doğurmuş ve istidatları maziye irca etmek şöyle dursun, bilakis istikbale çevirmişlerdir.

Bundan başka bu ilim ve sana't mülahazalarının üstünde daha başka mülahazalar vardır ki bunlar da siyasi ve hissi sahada ehemmiyetsiz addedilemez. Bizden evvelki nesilleden ne oluklarını araştırmaya, anlamaya bizi sevkeden derin bir insiyajknr. İnsanlar mazi ile her türlü bağlarını birdenbire kesip, gözlerini yalnız maddi muvaffakiyetlere dikselerdi hayatları nekadardaki hazin, nekadardaki çıplak olurdu. Tabiidir ki her /fert gibi, her ırk, her millet bilakis üzerinde yaşadığı top- rağa kendisini bağlayan kökleri araştırır.

